

v zaduhle učilnice delat pokoro zato, ker učimo in izobrazujemo našo mladino.

Tako ne more iti dalje!

Napeti je treba vse strune, da se postavimo na trda tla. Zahtevati nam je odločno, da se dostojno uravnajo naše gmotne razmere. Uradnikom so se sedaj regulovale in znatno zboljšale plače — prej se že nismo mogli meriti z njimi, sedaj je razlika velikanska, in samo ob sebi nastane vprašanje: kako bo mogoče živeti svojemu stanu dostojno sedaj, ko smo ostali ob vznožji, med tem ko so se drugi, ki lažje posle opravljajo v človeški družbi, prenesli na zeleni, cvetoči vrh? Tamkaj zori sočno sadje, vrè iz skalnete razpoke mrzla studenčnica — nam ostane kukavna, nedozorela lesnika in mlačna, kalna voda! — Obljubovalo se nam je ob prilikah, ko so nas rabili, mnogo in mnogo, a izučila nas je skušnja: Ne verjemi samim besedam in obljubam!

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

E.

Od pragmatične sankcije do Franc Jožefa I.

(1713—2. grudna 1848.)

5. Ustavno gibanje v Slovencih l. 1848. in 1849.

(Dalje.)

Bližale so se volitve za narodno skupščino v Frankfurtu. V skupščino so imele tudi voliti slovenske dežele. Nemški politiki so hrepeneli črez avstrijske meje, Slovani pa so iskali svoje težišče v Avstriji. Slovencem torej ni kazalo voliti v Frankfurt, in dunajsko društvo „Slovenija“ je razposlalo v slovenske kraje po Karolu Dežmanu sestavljen „poziv na narod slovenski“, v katerem se je izreklo zoper volitve v Frankfurt. Ta poziv je zelo pomnožil nasprotnike frankfurtske narodne skupščine, katera je ponujala Slovencem poročstva za narodnost in vse „kar priroda in zgodovina priznava.“ Henrik Costa pa je za pristop k Nemčiji še zahteval, da se varuje neodvisnost avstrijskega cesarja. Slovenci bi imeli kakih 20 poslancev v Frankfurtu, majhno število v zboru 600 poslancev. Slovenci niso bili jedini v tej zadevi, ker niso še imeli prave organizacije. Kranjski Slovenci so bili nesložni, udeležba pri volitvah je bila z malimi izjemami neznatna, nekateri kraji pa niso hoteli voliti. Na Koroškem so bile volitve živahnejše, menj pa na Primorskem. Štajerski Slovenci so se najbolj

upirali volitvam v Frankfurt, v nekaterih krajih, kakor n. pr. v Ptuj, niso hoteli voliti. Graška „Slovenija“ je izdala oklic „našim slovenskim bratom“, v katerem prosveduje zoper volitve v Frankfurt. V tem času so tudi barve kranjske dežele „bela-modra-rdeča“ postale obče slovenske.

Narodna organizacija se je pri Slovencih šele po usodepolnem 13. sušcu l. 1848. začela. Ustanovila so se društva, ki so s precej velikim uspehom segla v narodno gibanje.

Dné 29. sušca se je ustanovila dunajska „Slovenija“, kateri je bil dr. Fran Miklošič prvi predsednik. Slovenija je delovala za izvršitev slovenske enakopravnosti in zjedinenje Slovenije. Poslala je tudi poslanstvo v Ljubljano z namenom, da vzpodbuja Slovence k vztrajnemu delovanju. Graška „Slovenija“ se je osnovala dné 16. mal. travna in težila po enakopravnosti in ustanovitvi zjedinjene Slovenije. Tudi je to društvo vodilo volilno gibanje za državnozbornske volitve na spodnjem Štajerskem. Prvi predsednik je bil dr. Jos. Muršec, ki je pisal navdušene članke v „Grazer Zeitung“. Z velikim naporom je „Slovenija“ delovala proti volitvam v Frankfurt in poslala Stanka Vraza k slovanskemu shodu v Prago. Zelo častno je za „Slovenijo“ priznanje dr. Mor. Schreinerja, da je „Slovenija“ vzbudila nemškim Avstrijcem zopet avstrijski čut.

Slovanskega shoda v Pragi so se Slovenci v pičem številu udeležili. Bilo je na shodu le pet slovenskih zastopnikov, ki so v jugoslovanskem odseku spravili na dnevni red slovensko pitanje, zlasti zjedinenje Slovencev. Slovenci niso popolnoma razumeli čeških in poljskih govorov, katere jim je tolmačil Šafařík v hrvaščini. Shod je imel sicer malo uspehov, vendar pa je bil to prvi korak k vzajemnemu delovanju avstrijskih Slovanov. V tistem času je tudi zboroval v Zagrebu „hrvatsko-slavonsko-dalmatinski“ deželni zbor, katerega se je udeležil dr. Št. Kočevar. Tudi ta korak ni imel za Slovence dejanskega uspeha.

V Ljubljani se je osnovalo dné 25. mal. travna „Ljubljansko slovensko društvo“ z geslom: „Vse za vero, cesarja in narodnost“. To društvo ni bilo po godu vladi in pomnoženemu stanovskemu odboru. Društveni predsednik je bil dr. Bleiweis, ki je proglasil kot društveni nalog, da dovede slovenščino do jednake stopinje z drugimi živimi jeziki. Društvo se je že s početka pečalo tudi s politiko, vobče pa mirno in trezno delovalo. Mnogo so pripomogle k narodnemu probujenju slovenske „besede“ in gledališke igre. Tudi v Celoveu se je ustanovilo „slovensko društvo“ po naporu M. Majerja in G. Einspielerja, v Gorici pa „Slavjansko bralno društvo“, kateremu je bil predsednik dr. Dolenc in za njim Doljak. V Trstu so osnovali jeseni leta 1848. „Slavjanski zbor“, ki je imel največ članov izmed vseh

tržaških društev ter deloval na Primorskem in v Dalmaciji in bil v zvezi z Hrvati. Prvi predsednik mu je bil Jovan Vesel-Koseski. V Istri je združil Lazarič krdelo prostovoljcev, da varujejo avstrijske in slovanske interese proti Italijanom. Vsa slovenska društva so bila v tesni zvezi, in nekako središče je bilo „Ljubljansko slovensko društvo“.

Zelo pomenljivo je bilo tudi delovanje slovenskih časopisov. Početkom je bilo težko dobiti dovoljenja za izdavanje časopisov. „Kranjska kmetijska družba“ je šele po dolgih razpravah in priporočilu nadvojvode Ivana dobila dovoljenje za izdavanje „Novic“, ki so začele izhajati dné 5. mal. srpana l. 1843. Dr. Bleiweis je urejeval „Novice“, ki so že prvo leto imele 800 naročnikov. Drugi časopisi so bili: „Slovenija“ (urednik M. Cigale), „Celjske slovenske novine“ (V. Konšek), „Vedež“ (u. Navratil), „Zgodnja Danica“, „Jadranski Slavjan“ in „Pravi Slovenec“. Reakcija je uničila imenovane časopise razun „Novic“ in „Zg. Danice“.

Jedva so se izvršile volitve v Frankfurt, pripravljali so se zopet Slovenci za državnozbornske volitve, katere so bile razpisane vsled nove ustave z dné 25. mal. travna. Narod še ni imel političnega prepričanja, za kmeta so bile odločilne kmetijske zadeve. Različna društva z ljubljanskim volilnim odborom so priporočala kandidate in opozarjala kmete, da volijo za poslance razumne in spretné može. Slovenci so izvolili v državni zbor šestnajst narodnih poslancev, ki pa niso imeli točnega in celotnega programa ter se niso čutili kot poslanstvo slovenskega naroda v celoti, kar se je pokazalo pri raznih razpravah.

Na vabilo dolenjeavstrijskega deželnega maršala so poslali stanovni avstrijskih dežel odbornike na Dunaj, da se tam zjedinijo o prenovi deželne ustave, občinske uprave in kmetske odveze. Na podlagi dunajskih sklepov so v to svrhu za posamezne dežele izvoljeni odseki dobili nalog, da pripravijo načrte, ki se predložé začasnim, na novi podlagi izvoljenim, deželnim zborom.

Kranjski začasni deželni zbor se je zbral dné 19. rožnika l. 1848. v Ljubljani ter je imel 18 članov starih stanov, neplemenitih grajščakov in duhovščine, 14 članov mest, trgov, inteligencije in rudarstva, 18 kmetskih zastopnikov. Volitve se niso povsod gladko vršile, ker so se kmetje protivili odškodnini za prejšnje dolžnosti nasproti grajščakom. Deželni zbor je otvoril grof Welsersheimb z nemškimi govori, katerega je navzočim poslovenil poslanec Miha Ambrož. Predsednik je povdarjal, da ostane deželni zbor začasen dotlej, dokler ne določi stalne osnove državnemu zboru. Debate so bile precej živahne ter se vršile posebno o odškodninski zadevi. Ker se niso mogli zjedi-

niti, izvolili so po nasvetu grofa And. Hohenwarta poseben odsek, da se pobota s kmetскими poslanci. Ta namera se pa ni posrečila, in že koncem rožnika je sklenil deželni zbor zasedanje. Tako so tudi še z naprej deželo zastopali stari stanovi, kateri so odklonili vabilo gorenje-avstrijskih stanov k shodu v Linc. (Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Osmo poglavje.

Kdor trka, temu se odpre.

tem pride tudi žveplano vino. „Kupice semkaj, mojster brivec!“ kliče starešina. Žena in fant prineseta takoj dovolj kupic na mizo.

Vsi sosedje sedejo okrog mize in Stiskač jame natakati.

Zdaj so zopet zadovoljni; stari Gorenc in drugi pa več ne mislijo na Cenetovo rano. Ako bi se ne bil smejal, bi ga brivec ne bil vrezal.

Polagoma se vsem razvežejo jeziki; vino jim gre v glavo — tako, da so vsi pijani. Zdaj kujejo starešino zopet v zvezde; zidarja Martina pa obirajo, da je potepuh in berač.

Jeden začne pripovedovati, kako se ga je sleharni dan navlekel, zdaj pa se drži, kakor kak svetnik. Drugi pravi, da ve prav dobro, zakaj je šla lepa Jera k predstojniku, a ne on sam. Tretji pripoveduje, kakšne sanje je imel minulo noč, kako bode starešina izplačal zidarja po njegovi zaslugi itd. itd.

Kakor kaka grda ptica, vtaknivša svoj kljun v lužo, hraneča se z gnilim blatom, tako se je radovalo pokvarjeno srce Stiskačevo, slušajoč to blodnjo pijancev.

Sam se je le redko — in prav oprezno vmešaval v razgovor teh kvasačev.

„Sosed sodnik!“ nagovori vaškega sodnika, ponujaje mu kupico: „No, popij kupico vina! Ti si bil sam kot zapriseženec pri zadnjem obračunu. Gotovo se še spominjaš, da mi je takrat zidar ostal 30 gld. na dolgu. Danes je že pol leta od tistega časa, ali on mi še niti vinarja ni plačal. Jaz ga namreč še nisem terjal, niti mu rekel kako žaljivo besedo, vendar bi pa se moglo dogoditi, da izgubim ta dolg do vinarja.“

„To je gotovo!“ pravijo vaščani, „ti ne bodeš videl vinarja“ — in si nalije sleharni polno kupico. Starešina izvleče na to iz svoje